

SPOMINSKA PLOŠČA

groteska za televizijo

Andrej Hieng

Andrej Hieng (rojen 1925 v Ljubljani) sodi prav gotovo med najzanimivejša imena slovenske povojne pisateljske generacije, toda prav tolikšno pozornost kot s svojimi proznimi teksti (z novelističnima zbirkami Na robu in Samote ter z romanom Gozd in pečina) je pisatelj doživel tudi s svojimi radijskimi in televizijskimi igrami, ki so pred kratkim izšle tudi v knjižni izdaji, s Cortesovo vrnitvijo, z Gluhim možem na meji in z Burlesko o Grku (dve smo objavili tudi v naši reviji). S temi igrami si je Hieng na mah pridobil naklonjenost tako jugoslovanske kritike kot občinstva, ustrezen odziv pa je imela ta njegova dejavnost tudi v tujini, saj je zlasti njegovo igro Cortesova vrnitev uvrstilo v svoje programe več tujih radijskih postaj.

Prepričani smo, da bodo naši bravci z zanimanjem prebrali tudi najnovejšo Hiengovo televizijsko igro, Spominska plošča, ki jo v celoti objavljamo v pričujoči številki, kajti ena izmed pisateljevih značilnosti je prav v tem, da so vse te igre, čeprav namenjene radiu in televiziji, napisane tudi literarno tako čisto in izvirno, da jih prebiramo z enakim zadovoljstvom kot najbolj skrbno napisane novele.

marec — april 1970

Rože v vazah, mnogo rož in vmes kakšna sveča z veselo pentljo. Glasba prihaja iz daljave. Monteverdi: *Lamento d'Arianna* (Lasciate mi morire).

Ko se madrigal razblini, zraste v našem sluhu samo za hipec senca godbe na pihala, nemara tudi frfotanje zastav in šumenje množice. Flashi.

Dva mala reflektorja se prižgeta. Nato: vdovin obraz in nenadna tišina, iz katere se šele čez nekaj trenutkov odmoti brnenje filmske kamere.

VDOVA: Za njegove avtorje ste me vprašali? — Herodot. Ksenofon. Tukidides. Od latincev Tacit. Oh, in še in še! Pesnik seveda tudi. Mila Sapfo! Nanjo sem bila skorajda malo ljubosumna. Močna ženska, ob vsej milini, saj veste . . . Do vratu je tičal v antiki. V Sredozemlju je poznal samo Odisejevo pot. Ne smemo, je poudarjal, pozabiti na Homerja, iz tega neznansko velikega naročja smo vsi prišli.

REPORTER: (off) Od smrti vašega soproga sta minili dve leti. Ko smo danes odkrili spominsko ploščo na tejle hiši, v kateri je živel in ustvarjal, je bil v naših mislih ves čas véliki učenjak, slavni humanist, premalo pa smo govorili o njegovem zasebnem življenju, ki je za nas prav tako zanimivo . . .

VDOVA: Bil je skromen.

REPORTER: (off) Pa vendar . . .

VDOVA: V tišini je bil srečen. — Zbranosti je prisojal poseben pomen. — Oboževal je red in snago. (To je važno v krajih, kjer se ljudje, kar priznajmo, še zmerom premalo umivajo!) — Trdil je, da brez doslednosti ni uspeha. — Le kako naj vam ga popišem?!

REPORTER: (off) S podrobnostmi! — Njegov najljubši junak?

VDOVA: Cincinnatus.

REPORTER (*ki ni razumel, off*): Prosim . . . ?

VDOVA: Cincinnatus. Vzor starega Rimljana, tisti očetovski poštenjak, ki je kot diktator zmerom znova rešil državo, a jo je po opravljenem poslu vsakič spet popihal na kmete, kjer mu je bilo dobro.

REPORTER: (off) Torej je visel na zemlji?

VDOVA: Cincinnatus?

REPORTER: (off) Vaš soprog!

VDOVA: Oh, da! Oh, seveda! Zemlja! je govoril, zemlja in njena rado-darnost! Plodovi zemlje! Seveda tudi morje z ribami in soljo, pa oljke ob bregu! — Bil je v vsakem pogledu človek narave in človek ljudstva. Zelo napreden. Čeravno je bil zasidran v antiki, ni zgubil pogleda za sedanost ter za prihodnost.

REPORTER: (off) In kaj ga je razveseljevalo v prostih urah?

VDOVA: Trnek. — Poglejte!

Preparirana ribja glava na stojalu. Vdova pomakne profil v sliko. Smehlja se.

VDOVA: Osemnajstkilska zverina in dve uri boja.

Druga, še nekaj večja ribja glava se ogleduje v zrcalu nad komodo.

VDOVA: Ta je imela celo dvajset kilogramov! Homerski spopad! Da! Spominjam se, da je bil oblačen dan. (*Večkrat sem ga spremljala*). Sulec in som sta strašna borilca! Ptice so pobegnile z bregov.

REPORTER: (off) Njegovo vodilo v življenju?

VDOVA: Et hic Dii sunt! (*Ko opazi, da reporter ni razumel, z nasmehom prevede*) »Tudi tu so bogovi!« Hotel je, čisto mimo babjevernosti ali misticizma, opozoriti na prisotnost neznanih sil v naravi, na tisto . . . oh, saj veste, kako se nam včasih vsiljujejo neka znamenja in opozorila za našo usodo . . . Tako . . .

Umolkne. Njen obraz je tik pred nami. Slišimo reporterja, ki končuje oddajo —

REPORTER: (off) Ko se zdaj, dragi gledalci, poslavljamo od hiše, v kateri je naš véliki tolmač antíke toliko let svojega, za vse nas tako pomembnega, življenja odbiral in snoval . . .

VDOVA (*šepetaje, med reporterjeve besede*): Hvala v njegovem imenu! Hvala! Hvala vsem!

Glasova se zgubita, vzdigne pa se *Monteverdijeva Tožba Ariadne* (*Lasciate mi morire*).

Reflektorja ugasneta.

Cvetje ob svečah. Precej časa.

Nato se v sliko nagne nenavadna mladeniška glava: — lasulja iz blaga s kačastimi prameni, med pobarvanimi ustnicami tiči cigareta, na obrazu leži nasme, ki se prav nič ne zgane.

Pogled na vdovo. Kleči na podu in z glavnikom češe rese na preprogi.

VDOVA: Tuji ljudje so slavili tvojega očeta! Prišli so učenci. Prišli so znanstveniki. Prišli so preprosti ljudje. Spominjali so se ga; nekateri so imeli solze v očeh. — Ti si se ta čas našemljen vlačil po mestu!

SIN: In kdo si je, prosim, izmislil, naj papa dobi spominsko ploščo ravno za pusta?!

VDOVA: Rojstni dan! . . .

SIN: Oh, seveda, njegov rojstni dan. — Zmerom smo jedli sacher torto in vsakič je povedal, da se je rodil natančno o polnoči. Po poti se je nekaj zapletel in je torej prišel na svet zelo zaripnjen. Rekel je: Bil sem rdeč ko kmet na sedmini.

VDOVA: Vidiš!

SIN: Veseli te, da se spominjam? Mene pa veseli, da se je on tako globoko spominjal. Bumf na svetlo in že se ugledaš zardelih lic med maminimi stegni. Redek dar!

Fant si prižge cigareto ob sveči, ki gori pred očetovo sliko.

VDOVA: Kaj predstavljaš?

SIN: Erinijo.

VDOVA: Zakaj ženska maska . . . ?

SIN: Preveč si me navezala nase, mama, in tako so se v meni razbohotile ženske lastnosti.

VDOVA: Koga preganjaš?

SIN: Preganjajce! Tudi tebe bom, mama.

Vdova se dvigne s preproge. Zamahne z glavnikom.

VDOVA: Ne hodi mi blizu!

SIN: Hop! Že spet nov spomin!

VDOVA: Povej!

SIN: Ali smem? Poslušal sem za vrati, tistikrat... (Imitira) ,Oh, ne hodi mi blizu! Nocoj ne! Obletnica babičine smrti!'

VDOVA: Zmerom sem spoštovala obletnice. Babičino posteljo sem dobila v doto.

SIN: Torej smem domnevati, da sem bil spočet na odtisih babičinega smrtnega boja?!

Vdova se pomenljivo in skrivnostno nasmehne. S konci prstov se dotakne gobca preparirane ribe na stojalu.

VDOVA: Ne, mladi mož!

SIN: Oh, že vem! Že vem! Na ribolovu, kajne?!

Vdovin pogled plava po vodovjih spomina. Sin je navdušen.

SIN: Lepo! Zelena ruša. Grenko dišeče vrbe. Voda kaplja od trnka. V daljavi piska vlak. Zvečer se prizibljejo zvonovi... Lepo! (*Naenkrat se domisli*) Ampak... A sta tisti dan ulovila kakšno ribo?

VDOVA (*tiho, toda ponosno*): Tole tu!

SIN: Torej je bila vendarle smrt vmes... Media vita in morte sumus. Sredi življenja nas smrt obdaja... No, nič ne de, vseeno boljše, kot na babičinih odtisih! — Lepo frizuro imaš. Očetu na čast in televiziji na čast. Kakšen svinjak so napravili iz sobe!

Vdova gre k zrcalu in se češe.

VDOVA: Popili so dve steklenici žganja. Eden je z zaveso brisal šipe na reflektorjih.

SIN: Kako je torej mogoče, da si me pogrešala spričo tolikšne slave?

VDOVA: Njegov sin si. — Kje si bil ves dan?

SIN: Gledal sem čistilce čevljev. Ali res prekupčujejo z narkotiki? Gledal sem, kako zalivajo luknje v asfaltu. Končno! Gledal sem, kako sestavljajo tovorni vlak. Niso mi hoteli povedati, kaj bo odpeljal in kam bo odpeljal. Videl sem uradnico, ki si je lakirala nohte in prevrnila stekleničko v pisalni stroj. Nazadnje sem odkril človeka, s katerim sva skupaj odkrila, da je karneval koristno in včasih skoraj nujno početje. Lucius!

VDOVA (*govori mimo njegovih besed, obuja spomin na slavo*): Plošča je iz svetlo sivega marmora. Prišlo je več kot petdeset ljudi. Nekdo je rekel: ,Bil je kamnit, enovit in nepremakljiv mož!‘ Ko sem to zaslišala,

me je stisnilo pri srcu, tvoj oče je iz sence stopil v svetlobo, ugledala sem ga . . . zrl je naravnost vame, smehljal se je . . . z očmi, s tistimi velikimi, mehкими očmi . . .

SIN (*prav tako mimo njenega govorjenja*): Lucius in jaz sva sestavila pesem, ki ti jo bom zdajle povedal.

VDOVA: Bilo je res zelo slovesno!

SIN: Prišel je, prišel, pisani pust,
v mesto črvivih in črnih zvonikov!

Din — din — don!

poje počeni zvon.

Pust se smeji,

v brozgi sneženi gori,

v meglah žari,

mozoljasti pust!

Kdo pa se joče?! — Nikar!

Vamp mu odprite —

vse v njem dobite!

Žganja in vina in smeha

in kolikor hočete greha!

Din — din — don!

poje gluhi zvon . . .

Ob koncu pesmi nastane tišina. Vdova se obrne. Mogočna in slovesna pozitura.

VDOVA: Prosim te, pojdi! Želim si miru! Zaslužila sem ga!

SIN: Ni mogoče! Oče bo dobil obisk. Nocoj so vse hiše odprte. Lucius pride!

VDOVA: Kdo? Kdaj?

SIN: Lucius! K očetu. Vsak hip bo tu.

VDOVA: Kdo je Lucius?

SIN (*oponaša oslovsko riganje*): I-a! I-a! I-a! — Mož, ki so ga začarali v osla. Zlati osel. Seveda, oče ti ni dal brati Apuleiusove knjige. In avtomobila ti tudi ni kupil.

VDOVA: Kdo ti je rekel, da bi sploh hotela imeti avto?

SIN: Avto je svoboda, ki si jo zmerom pogrešala. Stiskala bi volan in si šepetala »Daj gas, Josipina!«

Vdova gre proti sinu, ki se je bil ta čas zavalil v naslonjač. Skloni se nadenj in mu prav od blizu strmi v oči.

VDOVA: Kaj je tu notri? Nič ni. Praznina. Pusta tema. Meglena tema. Nič.

SIN: Spomin na ribolov. — Toda, pssst! Vsak čas bo prišel . . . Oh, saj že gre! Prihaja!

Koraki po nekakšnem oddaljenem hodniku. Odmevno trkanje na prva vrata, na druga, na tretja — zaslišimo kratko, ritmično zelo živo *melodijo kornetov ali klarinetov*.

V globini sosednje sobe se pojavi gost, Lucius. Človeček nedoločljivih let. Njegov plašč jih ima že veliko. Obut je v mokre teniške copate. Na glavi nosi črn homburg-klobuk, na katerega so prišiti oslovski uhlji iz usnja.

Sin mu gre naproti. Gost mahlja s prazno steklenico in šepče —

GOST: Niso mi hoteli dati . . .

SIN: Nič ne de! Mama bo odprla steklenico, ki je televizijski snemalci niso utegnili polokati.

Odmaknemo se. Zdaj šele odkrijemo ves prostor; pravzaprav zelo velika, vendar prenatrpana soba v okusu dvajsetih let. Temne tapete, čez mero slik in dekorativne drobnarije.

Sin vodi gosta proti materi. Ustavi se in slovesno naznani —

SIN: To je Lucius, mama!

Vdova nepremično strmi v gosta. Nato —

VDOVA: Smrdi!

SIN: Smrdi . . . ? Kdo? O n ? !

VDOVA: Ugotavljam: dozdam si se z barabami družil po krčmah.

SIN: Joj! Joj! Joj! Kakšna ocena, moj bog! In kakšna krivica! On je vendar humanist! Dokaži ji, da si humanist, Lucius!

VDOVA (*odločno in jasno*): Smrdi in baraba je!

Gost se neznansko milo, neznansko udvorljivo nasmehne in pokloni. Velike oči, majhen glas.

GOST: Baraba . . . ? že mogoče . . . Že mogoče . . . Quid nobis certius ipsis: sensibus esse potest, qui vera ac falsa notemus? Naj prevedem, kakor smo nekoč prevajali pred njegovim pozornim ušesom? Prosim! „Kaj, bolj bi bilo zanesljivo, nego so čuti, ki z njimi razločimo krivo in pravo?“

SIN: Bravo! — Vidiš, mama! Priznava in oporeka hkrati! Mar to ni humanistično stališče?! — Ko sem ga prvič ugledal, je ležal na žagovini v veži naše slavne železniške postaje. Priznam, da je prihajal od njega smrad po kislem, toda v rokah je imel grško gramatiko!

GOST: Grščina me je podrla, nekoč . . .

SIN: Pssst! Dovolj si igral po špelunkah, da bi moral vedeti, kdaj moraš odkriti karte!

GOST: Kdaj jih s m e m odkriti, kajne? Prosim! Razumem!

(Vdova počasi stopi proti gostu)

VDOVA: Bili ste torej njegov učenec?

GOST (*enako slovesno*): Da, gospa, Ko sem prejle ugledal spominsko ploščo, me je udarilo prav v sredo srca. Prikazal se mi je njegov

kabinet. Na sredi tistega kabineta — spet udarec v sredo srca, vidite — je magična točka mojega življenja. S tem je vse povedano.

(Vdova razkrili roke, njene oči zaplavajo)

VDOVA: Oprostite! (*Fin in dolg vzdihljaj*)

Ta fini in dolgi vzdihljaj se prelije kar takoj v *Ariadnino tožbo* (Ahi chè non pur).

Med tožbo se nam prikaže antična plošča, okrašena s trobojnicami in šopki suhega cvetja, precej nato pa nas zaslepi blišč bogato obložene mize.

Odmaknemo se in odkrijemo naše tri junake, ki si nazdravljajo s črnim vinom. Gost je malce privzdignil klobuk. Zalotimo ga sredi stavka.

GOST: ... in tako je zmerom slikal položaj pred Trojo s tole prisodobno: ‚Podnevi je kapljala od oklepov rdeča kri, ponoči rdeče vino. Dišalo je po pečenem mesu in po zdravih zeliščih, ki so jih pokladali na rane.‘ Mar ni čudovito, gospa: iskrica v teje pijači — in že se vžgejo spomini!

VDOVA: Dalmatinec. On je imel tako rad Dalmacijo! Dalmatinec je zdrav in poceni — kar iz vinotoča. Morda bi malo tegale sira?

GOST: Tudi sir je klasična hrana. — Hvala! Pozneje, prosim!

VDOVA: Meni je pravil: ‚Pazi, kako pogosto uporablja Homer prisodobno gozdnega požara!‘

GOST: In nam je rekel: ‚Vojna je divji rdeči petelin nad svetom!‘ Preroško!

VDOVA (*zanosno citira*): ‚Rdeči petelin nad svetom — črna kuga med ljudmi...‘

GOST: Oh!

VDOVA: Kajne?! — Žal mi je, da niste bili obveščeni in niste utegnili priti na odkritje plošče!

GOST: Moj bog! Moj bog, res!

Sin je vse dotlej s sijajno zloščeni kovinskim pladnjem streljal zajčke po stenah. Naenkrat odloži pladenj in potrka na čašo. Obokane obrvi v gostovem obrazu; vprašujoče odprta usta.

GOST: Prosim...?

SIN: Bi prišel s temle pokrivalom na slavje?

GOST: Odložil bi ga. — Uredil bi se.

SIN: Napodili bi te. — Si se najedel?

GOST: Hvala!

SIN: Koliko pijače boš še zmogel?

GOST: Vedro! — Zakaj?

SIN: Ne vleči preveč za zvonec! Ne pretiravaj!

Vdovin obraz. Pozorno je sledila besedovanju gosta in sina. Dvigne čašo pred oči. Zelo hudobno se nasmeje.

VDOVA: Slutim, da gre gospodu sinu prijaznost na živce ...

SIN: Dolgčas bo, če bomo samo vzdihovali.

VDOVA: In spet bi rad streljal vame?

SIN: Da, mamica!

VDOVA: In očetov spomin ...?

SIN: Naravnost v atrapo! Bum!

Vdova se obrne proti gostu, ki sramežljivo poveša glavo.

VDOVA: Nerada povem, a je potrebno povedati: kot otrok je zelo dolgo lulal v posteljo in zato se mu zdi, da ves svet zaudarja po kislem. Ali sem jaz kriva? Morda, toda jaz sem se z n j e g o v o, s pokojnikovo pomočjo skušala vzdigniti nad lastne slabosti. Te moči mi ne bo nihče več vzel. Danes sem spet zrasla. Godba je igrala. Prišli so vsake vrste ljudje, celo dekleta s kratkimi krilci in dekleta s plašči do tal. Oh, ta dekleta ... (*Od tu dalje vdova ponavlja besede, ki jih je že enkrat izrekla.*) Kdo bi vse preštel! Profesor Jakopič je rekel: ‚Bil je kamnit, enovit in nepremakljiv mož!‘ Ko sem to zaslišala, mi je srce zastalo in nato močno udarilo, moj pokojnik je iz teme stopil v svetlobo ... zrl je naravnost vame, samo vame, kljub vsemu, smehljal se je ... z očmi ... s tistimi velikimi očmi ...

SIN: Imel je majhne oči.

VDOVA: Kako?

SIN: Bil je kratkoviden. Nosil je očala.

VDOVA: Ne!

SIN: Kadar je prihajal s palico proti meni, so se stekla ostro bleščala in za tistim bleščanjem sta skakljali dve majhni, togotni miši.

Vdova zraste v divjem besu.

VDOVA: S palico, da! Še bi moral! ... Še!

SIN: Saj je, mamica!

Gost: razkriljene roke, obupan obraz.

GOST: Joj! Joj! Prosim! Lepo prosim!

SIN: Kaj prosiš, prosim?

GOST: Razumevanja za svoj položaj! Ni lahko ... Ni lahko ... — Saj mi dovolite, da si še natočim kozarček? Hvala! — Ni lahko ... Upoštevati je treba ...

VDOVA: Ali pa vi, gospod, upoštevate, kako je z menoj? Si lahko predstavljate, kaj je šlo danes skozme kakor žareče bodalo?

GOST (*navdušeno, kot da se mu je skoz ta vrata izmuzniti*): Seveda! ‚Aeneadum genetrix, hominum divumque voluptas, alma Venus!‘ Naj prevedem, kakor smo nekoč prevajali! — ‚O, Eneadov rodnica, ljudem radost in bogovom, Venus hranilka ...‘

Sin ta hip vstane, stegne roko, v kateri ima kozarec in izlije pijačo gostu na klobuk. Gost mežika med rdečimi kapljami.

GOST: Kaj pa sem naredil?!

SIN: Požrl si obljubo! Rekel si, da boš ubogal! Tudi v karnevalu mora nekdo komandirati! Nisem ti še dovolil govoriti o ljubezni kar v tri dni, kot si bil vaju v železniških sekretih od Jesenic do Pirota!

VDOVA: Ali je gospod železničar?

SIN: Ne! Gospod je potepuh.

VDOVA: Kakšen potepuh?

SIN: Potepuh na železnici — kakor večina naših občanov.

Gostu curlja od klobuka. Uhlji na klobuku mahedrajo. Nasmehne se in prikima.

GOST: Res, gospa.

SIN: Izvoljeno ljudstvo!

VDOVA: Nimate profesure?

GOST: Nimam. — Samega sebe učim.

VDOVA: Nimate službe?

GOST: Nimam.

VDOVA: In je niste imeli?

GOST: Oh, nikdar!

VDOVA: Nimate stalnega bivališča?

GOST: Malo tu, malo tam... Že kako nanese, saj veste... In povedati moram...

Vdova dvigne roko.

VDOVA: Dosti! — Sin!

SIN: Prosim, mama...?

VDOVA: Sem sušila tvoje rjuhe ali jih nisem?

SIN: Priznam, da si jih sušila, prala si jih le včasih — kar je preveč, je preveč! — Ugotavljam dejansko stanje.

VDOVA: In, ali sem ti brisala pokakano ritko, ko si bil takle, poglej...?

SIN: Prav gotovo!

VDOVA (*s solznim čustvom*): Ali se ne rodi iz vsakega sožitja nekakšna povezanost čustev? No, prosim...?!

SIN: Zakaj sprašuješ?

VDOVA (*nenadoma furiozno in grobo, na ves glas*): Zato, ker bi rada vedela, kako ti je padlo v glavo, privleči v našo hišo tole umazano cunjjo?!

GOST: Oh, gospa!

VDOVA (*mimo njegovega vzdihaja*): Kje si ga staknil?! Česa si ga učil?! Čemu?!

SIN: De rerum natura. O naravi sveta. (Saj si ga slišala!) Največ pa je že sam vedel.

VDOVA: In kakšna naj bo, konec koncev, zveza med takšnimle potepinškim burkežem in mojim pokojnikom?!

SIN: Preprosta in zapletena hkrati...

VDOVA: Povej! Želim vedeti!

Sin široko raztegne usta. Nagne glavo. Meduzasti prameni njegove lasulje se zazibljejo. Nagne se čez mizo, v bližino materinega obraza, šepne —

SIN: Oče mu je požrl diplomo in žensko.

Materin obraz.

Kratek pljuski glasbe. *Monteverdi: Lamento d'Arianna* (O Teseo, Teseo mio).

Pokojnikova slika, snemana z neprimernim objektivom, deformirana.

SIN: Je bilo to pravično, mama?!

Vdova plane pokonci. S sklonjeno glavo gre proti gostu, ki se tudi požene s stola in se prične umikati. Namesto Monteverdija: nam že znana *poskočna melodija kornetov ali klarinetov*. Gost se ritenski umika, vdova rine za njim in sopiha. Spremljamo ju v krogu, ob stenah sobe, v ozadju se kažejo neštete uokvirjene fotografije in plakete in pahljače z davnih plesov in porcelan na policah in papagajčki v kletkah in majhni gobelini. — Gost obtiči v kotu pod uro. Prestrašeno strmi v svojo preganjalko. Slišimo sinov klic —

SIN: Mama, j a z sem erinija, ne ti!

VDOVA (*tik pred gostovim nosom*): Kakšna ženska?!

Ura bije.

Huje ne more biti, stiska: gost je ponižno potegnil glavo med ramena.

GOST: Gospa, jaz res nisem nameraval... Ni važno!... Komaj da še vem in sploh...

VDOVA: Ime!

GOST: Prosim vas! Nikar!

VDOVA: Kdaj?! — Kako?! — Črna? Blondina?!

GOST: Blondina.

VDOVA: Kje?!

GOST: V kabinetu na fakulteti je stal divan iz povoščene platna... Morda se spominjate...

VDOVA: In vi ste —

GOST: Prinesel sem seminarsko nalogo o predsokratikih. Empedokles. ,V navalu krvi, ki k srcu pritiska...⁴ in tako naprej! Pozabil sem potrkati.

VDOVA: In ste zagledali...?

GOST: Da, gospa. — Od zadaj...

VDOVA: Kaj ste potlej naredili?

GOST: Precej glasno sem zaprl vrata. Odšel sem. Odneseš nalogo in nikoli več se nisem vrnil.

VDOVA: In postali ste potepuh?

GOST: In postal sem potepuh . . .

Vdova se odmakne. Razburjeni obraz se ji kar naenkrat umiri, celo nasmehne se.

VDOVA: Oh, da, bil je zelo nemirne krvi siromak . . . (*Nato se z vso ostrino spet obrne h gostu.*) Toda vi bi bili morali trkati!

GOST: Priznam!

VDOVA: Morali! Kaj pa ste sploh mislili, človek?!

SIN: Pusti ga, mama!

Sin v plesnem koraku premeri prostor, mimogrede zasuče mater in jo z ramo pritisne k steni.

SIN: Pusti ga, ti pravim! Sedel je v dvaindvajsetih arestih. Jokal je ob stodvaindvajsetih šankih. Menda ima pravico priti sem in si ogledati orlovo gnezdo, da bi videl, če je v njem še kaka koščica njegove device-ovčice! No, kaj meniš?

VDOVA: Nehaj s primerjavami! Takšenle človeček in on! Kar je pograbil, je bilo njegovo za zmerom, pa križ, pa amen! Mlado meso med močnimi zobmi . . . Smejem se, vidiš, skoraj sem navdušena! Kaj pa je že imenitnega na dvajsetletni punčarici, na majhni putki?! In kaj je pretresljivega, če kdo zacvili, ko zafrfota perje po zraku? Nič! Orel se je spustil, putka je počenila . . . Ali nisi rekel, da je bila ovca? No, pa naj bo ovca! Njegova veličina ga opravičuje! in kaj opravičuje mene . . .? Služba tej veličini me opravičuje in nežnost, s katero se je zmerom znova vračal v tole gnezdo! Ali se spominjaš njegove nežnosti? V živalskem vrtu, ko sta gledala opice . . .? Pri zajtrku v nedeljo zjutraj . . .? Ne, ti se najbrže ne spominjaš, tebi je vse prazno na tem svetu . . . Meni se vrača . . . Minulo noč se mi je sanjalo, kar je bilo nekoč resnica. Ob zori je po prstih prišel do moje postelje. Prevodi Sapfinih pesmi so bili gotovi. Položil mi jih je na prsi in me poljubil na uho . . . ‚Preberi na glas!‘ mi je ukazal. Skoz solze sem brala posvetilo. ‚Edini prijateljci, njej, ki je na svoji drobni dlani zbrala vse moje sanje, ostanke moje otroške sreče in jim vdihnila novo življenje!‘

Sin se odtrga od matere. Burkaško zmaje z glavo, na kateri poskakujejo prameni lasulje.

SIN: Oh, tega pa res nisem slišal, mama! . . .

VDOVA: In kaj si ti slišal?

SIN: Naj obnovim?

VDOVA: Prosim! Kar daj!

Sin brez vsakršnega prehoda prične imitirati drobce nekdanjega besedovanja med materjo in očetom. Posnema glasove, kretnje, mimiko, vse.

SIN: »Vsaj vsaka dva dni bi si lahko preoblekel nogavice! Celo kmetje si jih včasih. Pozabi na prednike!«
 »Zgaga me dere, Pepina!«
 »Žganje ni zdravilo!«
 »Počesala bi se kdaj! Halja ti smrdi po čebuli, Pepina!«
 »Rjuhe so strgane in že pet let nismo kupili niti brisače. Prosim! To so dejstva, ne moreš tajiti! — Kaj pa mene briga Herodot!«
 »Vso odejo si spet zvelkla nase! — No, zlezi k meni! Saj si pridna!«
 »Oh, daj še, dragi! Še . . . oh, še! Še . . .«

Vdovin obraz je podoben poroznemu kamnu; to tem bolj čutimo, ker so lica njenih sogovornikov maskirana.

VDOVA: T o si slišal?

SIN: To! Izza vrat. Veliko sem prisluškoval.

VDOVA: Si tudi gledal?

SIN: Skoz ključavnico . . .? — Ne! Nisem! Prisežem! Zmerom je bil ključ v vratih.

Prav milo in komaj slišno se oglasi *motiv v kornetih ali klarinetih*. Gost se po prstih pomika proti izhodu, prepričan je, da se bo izmuznil. Sinov klic ga prestreže. Kar zamaje se, ko obstane.

SIN: Stoj! Kam? . . .

GOST: Jaz bi, prosim, zdajle šel . . .

SIN: A smo te užalili?

GOST: Niste . . . Toda saj je ne bomo priklicali . . .

SIN: Kako praviš, da ji je bilo ime? Milena, kajne? (*Kliče na ves glas.*) Milena! Mileena! — Čakaj! Ni še vseh dni konec! Povem ti, da je tu nekje, ali pa vsaj njeni ostanki. Ne more biti drugače. Verjemi prijatelju! Sploh pa: kaj nisi rekel, da hočeš videti hišo, v kateri je živel?! Prosim! Raziskali jo bomo!

VDOVA: Katero hišo . . .?

SIN: Tole tu, mamica!

VDOVA: Videl boš štiri sobe. In . . .?

SIN: Oh, nikar ne reci, da so hiše tako preproste!

VDOVA: Kakšne pa so . . .?

SIN: Zadnje človekovo stanovanje hrani v sebi vsa stanovanja, v katerih je človek kdaj stanoval. Vse sobe. Vsa vrata, ki jih je kdaj odprl. Vse postelje. Vse ljudi . . .

Tisti trenutek vdova na ves glas zakriči —

VDOVA: Ne trpim provokacij! Ne maram! Ne!

SIN: Moraš! Zahtevam!

Sprememba slike.

Hkrati s spremembo slike nas oblije tudi nova glasba. *Dve Monteverdijevi melodiji* (O Teseo, Teseo mio in Lasciate mi morire) se spakljivo mešata, okoli njihju skaklja glas klarineta.

Dolg hodnik. Taki so bili hodniki v starih gimnazijah in v bolj revnih muzejih.

Najprvo leti naš pogled po podu. Rombaste ploščice v raznih tonih: ravnokar so bile zbrisane z mokro krpo in se svetijo. Pogled sreča vedro, omelo, ovito z žakljevino, nagačeno čapljo.

Počasi dvignemo pogled. — Hodnik je dolg in zelo visok. Dan. Na desni zeva vrsta oken s pobeljenimi šipami. Svetloba se nič ne zgane. Na levi strani so stene do vrha zabasane s starimi, črnika-stimi policami, kakršne so pač nekoč imeli v gimnazijskih prirodoslovnih kabinetih. Na policah: nagačene šoje, sove, krokarji, papige, veverice, kune, bobri, lisice, steklene posode, kjer se v alkoholu zibljejo kače in močeradi in kuščarji, vmes pa stoje, zapredeni v prah in pajčevino, odlitki antičnih plastik, tiste pomanjšave iz gipsa ali papirnate mase, na katerih so se mnoge generacije urile v risarski spretnosti: neizbežna Homerjeva glava, neizbežni metalec diska, neubranljivo prijazni belvederski Apolon, Scipio Afričan, reliefi z Erehteiona, dekle s piščaljo in še in še . . .

Vdova pride v sliko. Počasi gre mimo nas. Zdaj je oblečena v klasično vdovsko črnino, s pajčolanom, ki se ji od glave spušča prav do kolen. S somnambulno gotovostjo se izogne vedru, omelu in čaplji, stopa ob policah in se narahlo dotika predmetov. Ustavi se. Pred njo je Cezarjeva glava iz papirmašeja ali prhlega gipsa. Vzame jo v roke in jo podrži proti svetlobi. Nenadoma se zasmеje. Prsti ji trdno oklepajo odlitek, nato se ji palca sprožita in pritisneta v očesni votlini. Naglo se približamo. Masa počni in se vdre. Kip ima dve luknji namesto oči. Nato palca pritisneta ob nos, tudi nos se zlomi.

Vdova se obrne. Znakazena plastika je tik pred nami. Vdova se še kar smeje.

VDOVA: Oh, ti kujon! Lažnjivec in pozer!

Prek plastike gremo na njen obraz, na katerem smeh hipoma zamre. Temno sovraštvo, vroče besede, namenjene davnim letom in pokojniku.

VDOVA: Tole, kajne?! . . . Tole je vse?! — Tale gipsasti zmazek?! . . . Za tole sem dresirala svoje potrpljenje?! — Pozabila sem šteti čas, leta so kar letela, osipala so se, in prah je padal od tehle pajacov in od knjig in od tebe, in če si smrdel po žganju, je bilo boljše, vseeno je bilo boljše . . .

Zelo od daleč se oglasi gost.

GOST: Pustimo Rimljane! Grki so važni.

Zasučemo pogled. V temnem dnu hodnika, silno daleč, stoji gost. Dvignil je roke, njegove besede nam vzbujajo vtis, kot bi nas hotel zmamiti beden igralec na praznem odru.

GOST: Kaj so dali Grki človeštvu? — Hrepenenje po skladnosti in lepoti. Božanske pevce Linosa in Orfeja. Svobodo. Bogove, ki so bili tako človeški, da so ljudje po njih postali božanski. Grki . . .

VDOVA: Kaj pa Štajerci?! Istrani . . .? Bosanci . . .? Nikoli nisi videl naše mlekarice. Nikoli nisi maral priznati, da ljudje, ki spijo skupaj z ovcami, smrdijo. A si kdaj videl barake? Nikoli nisi videl živih ljudi. Nikoli nisi videl m e n e !

Vdova razklene prste. Cezarjeva podoba pade na tla in se dokončno razleti.

Koraki.

V sliko pride sin. Stoji tik matere. Zmajuje z glavo.

SIN: Tako hitro . . .?

VDOVA: Kaj?

SIN: Tako hitro sodimo . . .?

VDOVA: Spal je z natakamicami!

SIN: In vsakih štirinajst dni s tabo.

VDOVA: Če je sedel z nami, je molčal.

SIN: Če je molčal, ni tepel.

VDOVA: P o t l e j je tepel. Če je predolgo molčal.

SIN: Zakaj je molčal?

VDOVA: Reci ti!

SIN: Praznota! Dnevi, ki so vsi enaki. Ista vstajanja. Enak smrad spalnice ob jutrih. Iste vilice. Isti krožnik. Iste copate. Ista tvoja roznata spalna srajca. Ista tvoja bolečina v križu. Iste besede.

VDOVA: Ne! Tega ne priznam! Trudila sem se!

SIN: Ista žena, iste navade! Nobenega okna v svet. Zrak se niti ne zgane, besede padajo od ust, kot jesenske muhe od šipe.

VDOVA: Kadar sem slutila, da bo vsaj malo nežen, sem potegnila izpod perila najboljši parfum, in ta parfum sem si pritrkala od ust!

SIN: Isti vzdihljaji. Isti robec, da se očediš. Isti medli poljubi na uho, ko je vse končano. — I s t i s i n !

Vdova dvigne obraz in se zastrmi proti koncu hodnika. Pogledamo za njo. Šele zdaj opazimo, da se hodnik nadaljuje v zavoju stopnišča. Na drugi stopnici sedi *fantek osmih let*. Krči in steguje prste na rokah ter si jih ogleduje. Nenadoma se zdrzne. Vstane. Umika se po stopnicah navzgor. Koraki. Burni vdovini klici —

VDOVA: (off) Pusti otroka, ti pravim! Pusti ga, nič ne boš dosegel! Praviš, da je top in zakrknjen?! — Je! Seveda je! Kakšen pa naj bo?! Tvoja kri, tvoje navade, tvoja nasilnost! Pusti ga, ti pravim! Pusti otroka!

Tišina. Otrok se počasi umika po stopnicah. Z vrha ga zadene pramen svetlobe. Tik pred zavojem se ustavi, stegne se, pokaže jezik in hkrati pomoli figo. Izgine.

Tiho ihtenje.

Vdova, čisto od blizu. Odgrne se pajčolan z obraza. Nasloni se na polico. Za njeno glavo: nagačena podlasica z lesketajočim se steklenim pogledom in kos profila belvederskega Apolona, ki mu je nekoč davno neki učenec narisal huzarske brke. Iz vdovinega ihtenja se iztrgajo besede —

VDOVA: Kaj govorim, moj bog! . . . Kam ste me spehali?! Ni res! To je blodnja in jaz lažem! Ničesar ne priznam! Lagala sem! Takšen je bil morda kakšen trenutek, kakšen hip slabosti — vsak človek to pozna — ampak, tako ni bilo vse življenje! Ne! Zaneslo me je! Zbegal si me! Lagala sem!

Iz odmevne daljave se oglasi gost. Še vedno ga vidimo v mračnem kotu hodnika; vidimo liso obraza in svetlikanje uhljev na klobuku. Tiho roti —

GOST: Vztrajajte, milostljiva! Ne prodajte idealov!

Sin se nagiba proti materi in potresa s prameni na lasulji.

SIN: Poglej tisto podlasico! Še zdaj je bolj živa, kot smo bili mi kdajkoli. — Svetovi so se prekopicovali, mi smo igrali domine. — Zakaj, prosim, preklicuješ, kar si že priznala?!

VDOVA (*šepetaje, toda silovito*): Preklicujem!

SIN: Naša kuhinja, naša obednica, vajina spalnica . . . to je vendar vse potopljeno v zatohlo poltemo! V poltemi tacamo drug mimo drugega in se zaletavamo in mrmramo psovke. Ali ni tega on sam rekel . . .?

GOST: Nikar ne priznajte, gospa!

SIN: Na rokah te je nosil skozi življenje?!

VDOVA: Da!

GOST (*kot odmev*): Na rokah in nežno! . . .

SIN: Ni ti lagal?

VDOVA: Ni!

SIN: In nikoli ga nisi ponoči zalotila, kako se sklanja nadte in te gleda z belim?

VDOVA: Nikoli!

SIN: Oh, mama . . . Oh, mama . . . Pa še to, kajne: ko sta se vzela, sta se imela na moč rada . . .? Kajne?

VDOVA (*močno, divje, iz srca*): Ja! Imela sva se rada! Neskončno rada! Rada! Od prvega dne!

Gostov obraz, ostro razdeljen s svetlobo in senco.

GOST: Od prvega dne, do zadnjega dne . . . Pomagamo in pomagajo nam. Zakon je posvečena stvar!

Vdovino naslednjo arijo spremlja komaj slišna *melodija kornetov ali klarinetov*.

Sin se je odtrgal od matere. Stopa ob policah in izpihava prah iz nagačenih živali. Vdovo torej spočetka samo slišimo.

VDOVA: (off) Ko si bil ti na poti, mi je nekega večera prislonil uho na prsi. ‚Slišim tvoje srce,‘ je rekel, ‚zraven slišim *svoje* srce. Ne ločim ju več!‘ In jaz sem rekla: ‚Zašita sva v eno kožo, eno samo kožo imava!‘ Potem je on rekel: ‚Tvoja kri šumi. To je morje. To je veter. To so ptice. To je žito. Vse. Najina kri bi se morala zmešati . . .‘

Zdaj vdovo spet vidimo.

VDOVA: Ukazala sem mu, naj mi prisloni uho na trebuh. Ko je tako ležal z licem na mojem trebuhu, so mu nenadoma potemnele oči. In prebledel je. Šepnil je: ‚Slišim!‘ Jaz sem rekla: ‚Ugani, kaj bo!‘ Potem se je prevalil na hrbet in govoril: ‚Če bo dekle, bo imelo tvoje oči, ki so zelene in zlate, in spet zlate in spet zelene. Imelo bo tvoje prsi, ki so kakor dva ptička za moje dlani!‘ Jaz sem molčala in sem mislila: ‚Če bo fant, bo imel tvoje čelo. Pokončno črto med obrvmi, črto, ki se včasih smeje, včasih togoti. Tvoje dolge noge. Tvoj smeh. Ta smeh bi spoznala med topovi. Tvoje roke, s katerimi bi me lahko obudil od smrti . . .‘

Ozki, vzneseni obraz gosta.

GOST: Od smrti! Moira je navzoča, a vendarle . . .

Spet se v hipu spremeni slika.

Soba. Prostor je večji od teh, ki smo jih dozdej videli, in skoraj povsem prazen in koraki v njem odmevajo. V ozadju dve okni brez zaves, za okni stene. Luč je razpršena. Med okni stoji šivalni stroj in ob njem stol. Ob levi steni je skrinja z okovi, na desni strani zakonska postelja brez posteljnine, nad njo ura z nihalom. Sredino prostora pokriva preproga iz Pirota. Samoten stol. Od stropa visi žarnica brez senčnika. Stene so bele, vendar se ne bleščijo, nemara so celo zanemarjene in porisane, sprva tega ne moremo razločiti, kajti svetloba nam bije v obraz in enakomerno niha, skorajda v ritmu nihala na uri.

Koraki.

In spet nam pride izza hrbtna vdova. Zdaj je oblečena v belo, kot nevesta. Bel obris v beli luči. Ves prostor je njen. Zgane se v plesni korak, a za hip zastane. Roka popravi lase pod pajčolanom; svetloba je v ozadju. Nato prične plesati. En obrat, dva obrata, trije obrati, štirje obrati v tišini, ki jo seka nihalo ure. Šele potem se, za našim hrbtom in nekako izgubljeno, oglasi *motiv kornetov ali klarinetov*. Priganja. Vdova pleše zmerom hitreje, pajčolan leti za njo in redki predmeti se topijo v belini. — Glasba ugasne. Vdova obstane zraven stola. Dolgo miruje, kot bi prisluškovala odmevom glasbe.

Koraki.

Vdova sname poročni pajčolan in ga položi na stol. Potlej si z naglimi gibi odpne obleko in jo sleče. Obleka pade na pajčolan. Beli čevlji stojijo pod stolom iz upognjenega lesa. Vdova ima na sebi kombinežo iz svetlo rumene svile. Prime za čipkasti spodnji rob te kombineže in ga malo privzdigne. Obrne se proti nam.

VDOVA: Prosim! Benger!

Vdova gre k skrinji. Vzdigne pokrov. Odbira z očmi. Nazadnje izvleče velike, copate in jih natakne. Premika nogo v njih, kot bi jih preizkušala. Iz skrinje pride domača halja, vdova jo obleče. Z eno samo sponko si pripne lase, ki so ji dotlej rftotali okrog obraza, vrhu temena. Halja je iz flanele, porisana z velikimi, divjimi rožami.

Vdova gre počasi k šivalnemu stroju in sede. Kaže nam hrbet. Obrnemo sliko.

Zraven vrat stojita sin in gost. Sin se zasuče proti gostu.

SIN: Ali imaš pri roki kakšen klasičen komentar?

GOST: ‚Na dva načina s e nam sanje iztečejo . . .‘ Eneida. Šesti spev.

SIN: Mama!

GOST: Tako tiho je tu . . . Pusti! To je lepo . . .

Nenadno drdranje šivalnega stroja. Vdova poganja v prazno, nobenega perila nima pod rokami. Gledamo ji v hrbet, ki se rahlo sloči.

VDOVA: Ne bom šla več z vama!

SIN: Ne verjameš, da je prava hiša?

VDOVA: Ne!

SIN: In stroj . . . ?

Vdova v profilu. Glava niha v ritmu šivanja. Stisnjene ustnice in priprte oči.

SIN: Ni ga maral, kajne? Rekel je: ‚Drrrrr! čez mojo domišljijo! Hvala, ljubica!‘ In kaj si rekla ti? ‚Drrrrr! čez tvojo pohoto!‘ si rekla in potlej: ‚Tamle so račun. Elektri. Plin. Mesar. Ozimnica. Tvoj sin pojé vsak dan četr t kile marmelade. Obletnica babcine smrti bo. Ali naj grem v park krast rože?‘

Vdova potegne sponko iz las, ki se ji potlej vsujejo prek lic.

VDOVA: O n je babici razpletel lase, preden so jo položili na mrtvaški oder, in dejal je, naj bo spet dekle in kmetica.

SIN: Lucius! . . .

GOST: Zdravje telesa, oh! . . . In močne žene!

SIN: Primer, prosim! Citat, prosim!

GOST: Aristofanes, Lizistrata: ‚Kako si sveža v lice, in kako ti moč telo napenja! Prav res, lahko zadavila bi bila! — No, menda! Saj vendar telovadim!‘

Sinov obraz na črnem ozadju odprtih vrat.

SIN: In bila je zasedba Posarja. V Indiji so ležali ljudje po razbeljenih ječah. In prišla je aneksija Avstrije. Mi smo rezljali Sapfine pesmi in mazali rjuhe.

Vdova se sunkoma obrne.

VDOVA: Kakšne rjuhe?

SIN: Tvoje rjuhe. Naše rjuhe. Babičine rjuhe.

Gost se vznemiri. Položi prst na usta.

GOST: Pssst!

Pogledamo za njim.

Ob postelji, pravzaprav napol skrit pod posteljo, čemi fantek, ki smo ga bili srečali na hodniku. V levici drži fotografijo, v desnici škarje. Približamo se. Deček je povsem zatopljen v igro. Počasi izrezuje sliko. Slika prikazuje moža srednjih let, močno podobnega sinu. Počasi mu odreže lase, nato ušesa, vrat, rezlja ob licih, mu prevrta brado...

Ura tiktaka.

Slišimo tihe, gosto zgnetene stavke —

VDOVA: (off) Kaj pa mene briga Herodot? Mene briga kurjava. Tvoje ženske...? Izvoli, kar izvoli! Želim si miru. Otroka bomo spehali do kruha. Samo to je važno. Vem, da me sovražiš. Nimam več veselja s tvojimi fantazijami, moj dragi. Kakšne fantazije pa so to...? O kupu belega mesa, čim bolj mehkega, čim bolj mastnega. Kdaj si rekel: „Grki so imeli čut za religijo!“? Kakšnega boga imaš ti? Volovskega boga. Kmečkega. Kje je kakšen bog v tehle naših luknjah?! In vendar kar govorimo, čeprav so celo peči zamašene. O hrani. In o otroku. O prebavi. In o otroku. O lumbagu. In o otroku. O božičnih nakupih. In o otroku.

Otroka ni več ob postelji.

Vidimo samo sinov obraz. Mirno, skoraj psalmodirajoče pripoveduje —

SIN: In ko se je zvečer reka umirila pod poševnim soncem, so se na dnu zableščala potopljena mesta. Nežni obrazi sprehajalcev so se iz zelenine drsečih ulic ozirali proti zlatim nebesom, ki so bila površina vode. Zelo sem si želel k njim. Z mehкими kretnjami so mi mahali, tudi prozorna dekletca, ki so jim grive vihrale do slemen. Videl sem, kako je tok odnesel mesta prav tisti hip, ko je sonce zašlo. Prišla je noč in strah. In na drugi strani reke se je, pod obokom iz listja in zvezd, pojavil oče v črni obleki. V rokah je držal pas.

Vdova stoji ob stolu sredi sobe.

VDOVA: Oče te je trikrat rešil poboljševalnice. Drži?

SIN: Drži!

VDOVA: Vdrli ste v magazin pri postaji. Ukradli ste dvanajst avtomobilskih gum.

SIN: Točno. Oče je plačal petdeset tisoč dinarjev odškodnine. Toliko je prišlo name.

VDOVA: Ali naj povem, kako je bilo drugič in tretjič?

SIN: Ni treba! Lucius je obredel veliko sveta. — Oče je takrat končno dobil docenturo. Ko sem tretjič zaplaval.

VDOVA: In kaj pravite vi na to, gospod?

Gost še zmerom stoji ob odprtih vratih. Ni pričakoval vprašanja, pa se kar zdrzne. Navzlic temu najde odgovor.

GOST: Rekel bi: ‚Radix omnium malorum est cupiditas!‘

SIN: Prevedi!

GOST: ‚Grabežljivost je korenina vsakega zla!‘

SIN: Koliko si pa ti v življenju ukradel?

GOST (*ponižno skloni glavo*): Jaz sem bil, prosim, zmerom okraden . . .

SIN: In nobena tatvina ti ni razsvetlila glave!

Sin se smeje, vdova pa slovesno in hkrati kar se da prijazno stopi proti gostu.

VDOVA: Gospod, nikar ga ne poslušajte! Iz izkušnje veste: zajedljivost je privilegij mladosti.

GOST: Prišel sem . . .

VDOVA: Vem! Prišli ste, da bi videli tisto, kar ga je obdajalo v tihih urah, tisto, kar je bilo samo njegovo.

GOST: Prav to, prosim!

VDOVA: Vi ste globok človek! Usoda vas ni zmečkala!

GOST: Oh, gospa! . . .

Gostov obraz sije v blaženosti.

Sprememba slike.

Spet smo na hodniku, ki ga že poznamo, le da je zdaj vse drugače. Noč je. Cela vrsta svetilk gori. Police so izginile. Leva stena, tista, ob kateri so bile police, je pokrita s podobami rib in letnih časov, kakršne imajo v šolah za pouk prirodopisa, z diplomami vseh vrst, s poročno sliko, ki ji je počila šipa, z uokvirjenimi fotografijami maturantov ali diplomantov, s pozlačenimi lovoro-vimi vencji, s kolonami časopisnih izrezkov, z osmrtnicami, z neštevili razglednicami in tudi pismi, z novoletnimi voščilnicami, z oleografiranim tihožitjem, na katerem se kopičijo jabolka, breskve, grozdje, fazani, zajčki, z dijaškimi akvareli stožca, valja in krogle, s trakovi obledelih parol, s staro puško-tosko, s praporom nekdanje Jadranske straže, z nekaj listi iz herbarija, z uradnim razglasom, s podobo rajajočih nemških gospodičen na cvetoči trati. — Na koncu hodnika stoji pianino in na njem vaza. Izza našega hrbita prideta v sliko vdova in gost. Glasba: *Bach, Peti brandenburški koncert* (Kadenca cemballa iz drugega stavka.) Ta glasba odslej pokriva besedovanje med vdovo in gostom, tako da se nam zdi vse njuno početje nekakšna živahna in včasih prav vesela pantomina. Sinovi stavki se odlepijo od glasbe.

Po hodniku je razstavljen vsake vrste šara, ki jo odkrivamo hkrati z gospo in gostom. Leži na mizicah in mizah, na stolah, nekaj je razstreseno tudi kar po tleh.

Gospa stopi k lestencu iz muranskega stekla in se poigra s kristalnimi obeski. Nemara pravi: BENETKE. 1936. OH, TO MESTO! In gost, ki spoštljivo stoji za njenim hrbtom, pravi nemara takole: VILINSKO MESTO!

Sinov obraz. Njegove besede predrejo umikajočo se kadenco cemballa.

SIN: Zlate ure, zlat nakit,
trudne noge, prazna rit...
Oh, to mesto!...

Gospa dvigne z mizice uro s stebriči in si jo podrži k ušesu. Sladko mežika ob tiktakanju.
Sin je sam na dnu hodnika.

SIN: Kdor rano se prebuja,
nikdar ničesar ne zamuja...

Majhna gospodična iz meissenskega porcelana poplesuje na vdovini dlani. S kazalcem desnice ji vdova privzdigne krilce; komaj opazno pomežikne. Gost povese pogled in zardi.
Sin in odmikajoča se godba.

SIN: Tako smo v tistih časih včasih
smejali se ob mastnih špasih...

Vdova se je zavalila v gugalni stol in se ziblje. Nemara — mi je res ne slišimo — pravi: MAR NI IMEL PRAVICE DO POČITKA, TA TEŽAK?

SIN: Gugalni stol težaku se prileže,
ko dušo si z ljubeznijo priveže...

Gospa si zaveže damastni prtič okoli vratu, vzame v roke žlico in med smehom oponaša človeka, ki se baše. Gostove ustnice oblikujejo stavek: HRANA DAJE MOČ — IN KDO JE VEČ DELAL KOT ON?!

Sin ob vhodnih vratih hodnika.

SIN: V trebuh lastni zakopan —
hudiču že vnaprej prodan!...

Majhen lev iz bron na marmornatem podstavku. Vdova napravi grimaso: lev je na široko odprl gobec. Nasmejani gost.

SIN: Lev kosmati, kralj puščave,
zmerom najde si neveste prave!
Oh, moj papa!...

Nekaj časa vidimo samo predmete v gostem metežu, v navzkrižni luči svetilk, ki so postavljeni tod in tam: predmeti, ki prihajajo k nam in predmeti, ki se oddaljujejo, predmeti, ki gredo v krogu za naš hrbet in taki, ki nam zrastejo ob roki: suhe rože, mlinček za kavo, peščena ura, model stare ladje na jadra, srebrn čajnik, barometer, ročno zrcalo . . .

Razstrte čipke nam pokrijejo razgled, za čipkami se ziblje, kakor bi jo premikala godba, vdovina glava. Roke napno čipko, čipka se pretrga in v razporek se pomoli maska obraza. Smeh. Vdova se zasuče, zdaj je pri steni, gost stopa za njo.

Sin se zgane in počasi krene proti nam.

Sličica na steni: Hektorjevo slovo.

SIN: Vendar v trebuhu z bronom obitega ščita
pajek mrakobni marljivo je mrežo razpel . . .
Oh, moj papa . . .

Stena potuje mimo nas. Ustavimo se pri nemških gospodičnih na cvetoči trati. Vdova zasuče obraz proti gostu. Njene ustnice oblikujejo stavek, ki ga ne slišimo: LEPO, KAJNE? TUDI ON JE REKEL, DA JE PRIJAZNO.

Gost prikimava.

Ribe. Maturanti. Prapor Jadranske straže. List iz herbarija. Razglednica iz Aten.

In že sta pri pianinu in gost, kot pravi kavalir, odmakne stol, da gospa sede. Roke ji sežejo k tipkam.

Brandenburški koncert hipoma ugasne. Trenutek tišine, nato se izpod vdovinih prstov prihita *majhna, banalna polka*, ob kateri tudi takoj sprevidimo, kako je pianino razglašen.

VDOVA: Tole melodijo sem mu igrala ob večerih. Glasba premaga vse ovire, je dejal vsakič, ko sem sedla na tale stol. Vi pa ste morali . . .

GOST: Nikar, gospa! Sleherna stvar ob svojem času . . .

VDOVA: Zakaj ne, prijatelj?! Tudi vi ste zanimiv človek! Veliko bridkosti, dosti pa tudi doživetij . . . — Nekaj vam bom zaupala . . .

GOST: Prosim!

VDOVA: Veste, jaz sem tisto Apuleiusovo knjigo prebrala . . .

GOST: Oh!

VDOVA: Pa bi rada vedela, kako je bilo — menda je bilo v Efezu, kajne? — s tisto damo in z oslom . . . se pravi, z vami . . .

GOST: Moj bog! Moj bog! Kakšna sramota! Lepo prosim, da me odvezete dolžnosti, da bi o teh stvareh . . .

Gospa se scela obrne proti njemu, kar se da nežen in tudi vabljev nasmešek ji ozarja obraz.

VDOVA: Kaj se res sramujete, prijatelj?! Kako je mogoče?! Ali ne razumete, da je za vsakogar vznemirljivo . . . Tista dama in vi, in tiste nežne priprave . . .

Vdovine roke se stegnejo.

Gost mežika na vso moč, celo oznožil se je malo, obrvi so mu zlezle visoko v čelo, potlej vzdihne —

GOST: Gospa! . . . Gospa! . . .

Tisti trenutek zagledamo, kako se sinove roke sprožijo in popadajo krajevce gostovega klobuka. Na vso moč jih potegne navzdol, prav do nosa. Uhlji zaštrlijo od glave. Gost prestrašeno strmi v fanta.

GOST: Sveta nebesa, zakaj?!

SIN: Zavoljo javne morale!

GOST: Saj nisem . . .

SIN: Greh nima začetka, greh je večern. — Kar pomnim, smo imeli osla pri hiši, različne osle, seveda.

Vdova odsune stol in plane proti sinu.

VDOVA: Kako si drzneš?

SIN: Karneval in spominska plošča mi dajeta moč, mama.

Slika se obrne.

Ugledamo stopnišče na koncu hodnika, tisti zaviti rep štirih ali petih stopnic. Fantek se naslanja na steno, v rokah ima budilko, nepremično strmi v nas. Slišimo vdovin šepet —

VDOVA: Kaj si videl?! Ničesar nisi videl! Razumeš?! Ničesar nisi videl, pravim!

Fantek izpusti budilko iz rok. Steklo in kovina zažvenketata, v uri se sproži mehanizem, pa prične zvoniti.

Sin, pravzaprav samo njegov obraz v razpršeni luči.

SIN: Gospoda, n i h č e ni ničesar videl, kajti bila je noč in mi smo bili pod pokrovom. Poglejte kvišku, pogledajte strop, pogledajte pokrov! Čemu pokrov . . .? Zoper zgodovino, ki je nevarna! Grizli smo se v temi: mila stariša drug drugega in jaz blazino. Naše življenje ni imelo nobenega razporeda. Leta so odtekala kakor voda ob povodnji — sploh ne veš, kam. So bili kakšni otočki v poplavi? Oh! Mogoče njegove knjige? Zmerom isti heksametri: stonoga škreblija skoz temo; pa tudi prepiri o abortusih in neplačanih računih so bili take stonoge, ki prilezejo iz črnega kota. S kakšnimi dogodki še lahko opredelimo leta, da se nam ne bojo razlezla na vse strani? Moje tatvine? Ne vem več, ali sem prej kradel gume ali prej avtomobile. Kar pomnim, je bil oče na drugi strani reke in v rokah je držal pas. Zabave . . .? Ribe . . .? No, nekaj je morda le bilo . . . On je imel svojo mucko, ali ovčko, ali putko, ti si imela svojega osla. Enkrat je bila mucka lisasta, drugič spet tigrasta, tretjič je bila rumena. Enkrat je bil osliček siv, drugič je bil črn, tretjič je imel križ na hrbtu . . . To je skoraj vse, o čemer je vredno govoriti. In nomine humanitatis . . . Profesorji so odkrili spo-

minsko ploščo na hiši, mi pa smo skušali odkriti hišo samo, pokrov.
Kaj smo našli, prosim . . . ?

Predmeti:

bronasti levček, kavni mlin, odvržene čipke, stari album, knjige,
svetilke, razglednice, pisma, slike, plašči, čevlji — vse, kar smo
nekoč že videli.

VDOVA: In nič se nismo imeli radi?

SIN: Čisto nič!

VDOVA: In tebe nisva spočela v travi zraven reke?

SIN: V neki veži!

VDOVA: In nikoli nismo sedeli zjutraj pri zajtrku in se smejali?

SIN: Večno je deževalo. Govorili smo iste besede, ki smo jih dvesto-
petintridesetič ponavljali že prejšnji dan.

VDOVA: In nisva te sprejela, ko si prišel od zasliševanja?

SIN: Slavni ljudje ne smejo imeti otrok v arestu.

VDOVA: In nismo bili na morju?

SIN: On se je oziral, kje bi utegnil biti morski pes, komaj si zaplavala po
zalivu.

Molk.

SIN: Nimaš ničesar več vprašati?

VDOVA: Koga, konec koncev, sovražiš? N j e g a ? Mene? Sebe?

SIN: Vse tri. Pravično in enakomerno.

VDOVA: Amen!

Sin se naglo obrne proti gostu, ki še vedno stoji za stolom ob
pianinu.

SIN: Saj vendar vidiš, da ni ničesar v tejle hiši! Razpadajoča šara in laži,
celo vsak hip drugačne laži! Si mogoče odkril svojo Mileno? (*kliče*)
Mileeena! Hoj! Mileeeena! Ni je več, niti sence njene sence in nobenega
spomina. Greva!

GOST: Motiš se! Tale vaza je njeno darilo. Gospa bo razumela in mi opro-
stila, kajne, da sem povedal . . . ?

Gospa razkrili roke.

Gost urno seže v žep, izvleče pomečkano fotografijo in jo prisloni
ob vazo na pianinu.

GOST: Ali mi dovolite, da jo pustim tule?

VDOVA: Pustite jo, gospod! Razumem vas in celo vesela sem. Naj živi
med predmeti, ki so bili nekoč njegovi!

Sin se na ves glas smeje.

SIN: Hohohoho! Prišel je, prišel, pisani pust, v mesto črvivih in črnih zvo-
nikov! „Stultorum infinitus est numerus!“ Število bedakov je neizmerno
— ti pa si kralj med njimi!

GOST (*vdovi*): Tale mladi mož očitno sodi, da je samo on kdaj grizel blazino. — Nota bene: blazino moraš imeti, če jo hočeš gristi.

SIN: In zakaj je nimaš? Kdo ti jo je potegnil izpod butice, a? Kdo te je pahnil v kolodvorske restavracije? Kdo je povlekel žensko izpod tebe?

GOST: O n, seveda!

SIN: In zdaj si na smetišče vrgel še sliko! . . .

Gost se milo nasmehne.

GOST: Veš, on ni bil prvi . . . Bodimo pošteni!

SIN (*burno*): Ti nisi iz Hymetosa! Ti nisi iz Isthmosa! Ti sploh nisi Grk! Ti si Slovan!

GOST: Kaj bi moral napraviti?

Kratka tišina, nato —

VDOVA: Jaz vem, kaj bi on napravil! — Šel bi na pokopališče, izkopal bi pokojnika in ga popljuval.

GOST (*blago, spokojno*): Dovolite mi vprašanje! — Čemu, menite, bi to napravil?

VDOVA: Kdor nima moči, ima sovražstvo. Nesrečno se je rodil. Ali sem celo jaz kriva? Bilo je v tretjem letu najinega zakona, in znano je, da je tretje leto najslabše. Morda je tudi res, da ga nisva spočela na travniku.

Vdova stopi k fantu, s hitro kretnjo mu strga lasuljo z glave.

VDOVA: Tole nima pomena! Nič se ne bojim. (*Gostu*) Ali veste, kaj takšnim ljudem nazadnje ostane?

GOST: Izvolite povedati, gospa!

VDOVA: Alkohol!

GOST (*skrušeno nagne glavo*): Oh!

VDOVA: Postopanje!

GOST: Da . . .

VDOVA: Karte!

GOST: Seveda . . . Pač res! . . .

VDOVA: O zadnjem niti ne bi marala govoriti! Saj veste! . . .

GOST: Vem, gospa . . .

Sin resno prikimava.

SIN: Stari je imel zavetje pred zgodovino in svetom, jaz pa, tako je ugotovljeno, nisem za med svet, hkrati pa ne trpim brloga, ker smrdi. — Kje naj torej bom?

GOST: Vseeno bodi pri mami . . .

SIN: Mama, oh mamica mila! Stari je bil vsaj enkrat v življenju resničen, ona nikoli. (*Se obrne k materi.*) Ali veš, kdaj je bil resničen? Ne reci, da je bil zmerom! Ne! Tik pred smrtjo se mu je primerilo: našel je vsaj

eno podobo, ki je imela rep in glavo, našel je svojega malega boga . . .

Ali naj ti vzkličem njegove poslednje dneve?

VDOVA: Ne!

SIN: Kaj ko bi vendarle?

VDOVA: Prepovedujem ti!

SIN: Ničesar mi ne moreš prepovedati!

VDOVA: Tiste dneve sem šla skoz meglo . . .

SIN: Ukrepala si na moč trezno.

Vdova zdrsne v nekakšen mesečarski patos.

VDOVA: Ležal je na postelji in je bil podoben staremu, slovesnemu angelu.

SIN: Ti si se v sosednji sobi dogovarjala z rektorjem univerze . . .

VDOVA: Roke je stegoval v svetlobo, poslavljaj se je od svojih rok . . .

SIN: . . . prepričevala si rektorja, naj bi mu pred smrtjo podelili redno profesuro . . .

VDOVA: . . . ali pa jih morda ni več poznal . . .

SIN: Zavoljo pokojnine, seveda! — Jaz sem bil sam pri njem. Stal sem na koncu postelje.

Sprememba slike.

Spet smo v prazni, pobeljeni sobi. Vidimo jo le po koščkih.

Ob oknu, daleč od nas, stojita vdova in gost. Kažeta nam hrbte.

Ker sta v nasprotni luči, sta pravzaprav samo obrisa. — Vdova govori tiho, a razločno.

VDOVA: Ne morem tajiti, da mi gre za pokojnino. Fant je tu: ali naj sin takšnega človeka ostane brez sredstev za študij?

Sin ob vznožju postelje. Sam.

SIN: Jaz ti ne znam popraviti blazine . . . Vseeno, praviš . . .? Mama trguje za tvojo slavo in za našo prihodnost . . .

VDOVA: (off) Mar ni bil, prosim, že zdavnaj čas, da bi dobil profesuro? Ali lahko kdo taji vrednost njegovega dela? In pokojnina bi bila samo neznatna oddolžitev . . .

Spet sin ob vznožju postelje, celo za korak odmaknjen od spodnje končnice.

SIN: Kaj si rekel? Na kmete bi šel . . .? Kako, da si se spomnil na kmete? Nikoli nas nisi peljal tja . . .

Daleč: obris vdove in gosta pri oknu.

VDOVA: Dvanajst prevodov v desetih letih in neštete prečute noči, gospod rektor . . .

Sin. Zdaj smo mu nekoliko bliže. Za njim je prazna stena v mlečni svetlobi.

SIN: Takole, brez očal, imaš večje oči. — Nikar se ne muči z govorjenjem. — Mama ima opravke. Saj veš, kako je.

VDOVA: (off) Pokojnina je zmerom miloščina, toda med pokojninami so razlike! Po dolgih letih smo dosegli človeka vredno življenje. Človek se navadi. In kaj bo zdaj?!

SIN: Pravzaprav sem skoraj pozabil, da si s kmetov doma . . . Jaz ne poznam tistih krajev. Oh, daj no, saj ni treba praviti! Boš kdaj drugič povedal!

Daljni obris vdove in gosta, tudi glas je daleč, čeravno razločen.

VDOVA: Nešteti seminarji. — Herodot! Ksenofon! Tukidides! Tacit! So prevodi Sapfinih pesmi brez pomena? In v rokopisu je še novi prevod Lucretiusa . . .

Čisto kratek udarec glasbe: *Korneti in klarineti* v odmevnem prostoru.

Samo sinov obraz. Obrnil je glavo. Spomin.

SIN: Pihal je steklen aprilski veter, šestnajstega aprila: čudno, da pomnim datum. Za vsako ceno si hotel govoriti. Pravil si, kako je bilo življenje včasih kruto. Spomin te je tiščal. Jeseni, si pravil, so prihajali cigani v vašo vas. Zmerom isti cigani. Imeli so majhno opico. Oblečena je bila v pisane hlačke, žametast telovnik, zelen klobuček . . . Zeblo jo je vseeno. Otroci so tekali za opico in za cigani. Sneg se je ponujal.

VDOVA (off, daleč): Vsak njegov heksameter bi morali pokriti s cekinom, takšno je moje mnenje!

SIN: Tvojega očeta od jutra ni bilo iz gostilne. (Čudno, nikoli nisem pomislil, da si sploh imel očeta . . .) Prejšnji dan je moral prodati njivo, ker ni imel za davke. In dva sosedra ravno tako . . . Cigani so se smukali pod gostilniškimi okni; pijanci so včasih radodarni.

Trenutek tišine, samo nekaj taktov *melodije s korneti ali klarineti*.

SIN: Rekel si: ‚Potlej je prišel oče na prag. Bil je zaripel in hudobno je gledal.‘ Jaz sem vedel, kaj boš še povedal. Cigani so rinili v tvojega očeta, oče, in prosjačili za cigarete. On se jim je smejal: potihoma, z zaprtimi ustmi. Še bolj so pritisnili k njemu. Opico je nosil ciganski fantič na rami. Tresla se je, malo je snežilo, glavo je stiskala med rame. Pobič z opico se je dotaknil očeta za rokav.

Obris vdove in gosta. Mirna slika.

VDOVA: Fant raste, jaz sem mati in mi ni vseeno, kako ga bom spravila h kruhu!

Sinov obraz.

SIN: Pobič z opico se je dotaknil očeta za rokav. — Ko si mi to rekel, sem se spomnil, da si mi to nekoč davno, v mojem prvem otroštvu,

že povedal . . . — Tvoj oče je pograbil opico in jo odtrgal s fantovega ramena. Držal jo je za kožo na tilniku, ko mačko. Cigani so se pričeli umikati poba je vokal. Žival se je otepala in kazala zobe, oče pa ji je pljuval v gobec . . . Rekel sem ti, da ni treba praviti naprej. Videl sem, kako smrt mirno visi nad tvojim vzglavjem in čaka. Zakaj se ti je zdelo, da mi to moraš povedati? . . . — Tvoj oče, oče, je hropel: ‚Prekleta banda, vi se potikate, jaz garam! Vi kradete, jaz moram prodajati njive! Vi se gonite, meni gre od garanja meso s kosti!‘

VDOVA: (off) Ni bil stari Cincinatus brez razloga njegov vzor, gospod rektor!

SIN: Cigani se mu niso upali približati. Trgec je bil med njimi in tvojim očetom. Sneg se je prijemal blata. Fantič je cvilil ko pujssek pred zakolom. Potlej je tvoj oče odnehal: sunil je z roko in zagnal opico pred cigane.

VDOVA: Kaj ni vdovstvo samo po sebi noč?! Ali mora biti vdova kaznovana še s tem, da ostane praznih rok?

SIN: Fantič je opico vlovil in jo pritisnil na prsi. Pričeli so se umikati, cigani. ‚Ali veš, kako cigani bežijo,‘ si me vprašal. ‚V diagonalah!‘ Čofotali so po blatu. Zaletavali so se drug v drugega. Ozirali so se čez ramo. Sneg je padal. Tudi opica se je ozirala.

Medeninasto nihalo ure se svetlika.

Skrinja.

Šivalni stroj v senci.

SIN: (off) In tvoj oče, oče, tako si mi pravil, se je naslonil na podboj gostilniških vrat in pričel bruhati. Mrmral je: ‚Vse je ena velika svinjarija!‘

Vdova in gost pred oknom. Hkrati se obrneta. Približamo se jima. Senčna slika oživi.

VDOVA: Kdo ti je rekel, da ne poznam te zgodbe?

GOST: Res, zakaj bi jo ravno gospa ne poznala . . . ?

Samo sinov obraz. Zasuče se.

SIN: Nikoli se nismo pogovarjali takšnih stvari.

VDOVA: In jaz ne razumem pomena, kajne . . . ?

SIN: Razumeš?

VDOVA: Ustrašil se je. Svet se mu je zdel prazen. Vprašal se je, če je kakšen bog nad takšnim svetom. — Pred smrtjo se je spet vprašal, ni šlo drugače, ob istem primeru . . .

Sin. Začuden obraz, zelo spremenjen.

SIN: Oh! . . . (čez čas) Sentimentalna zgodba — pa vendar . . .

Vdova in gost počasi prihajata proti nam. Gost se nežno nasmehe.

GOST: Tudi humanisti imajo kdaj pa kdaj težave z bogom . . .

Sin je zdaj ob vratih, kot bi odhajal. Ozre se čez ramo in vpraša —

SIN: Ga boš obdržala, mama?

Gospa in gost. Slika obstane. Svetloba za okni je močnejša.

Monteverdi: Lamento d'Arianna (O Teseo, Teseo mio).

Pa smo spet v sobi, ki smo v njej bili spočetka. Spet se blešči bogato obložena miza, spet je okoli nas dosti cvetja in veselih pentelj in barvastih sveč. Pogled nam poroma od mize do čaše v gostovi roki.

GOST: Za njegov spomin!

VDOVA: Pa bi le kaj pojedli! Poglejte: mlad sir, sremska klobasa, ocvirki, pita . . .

GOST: Ne zamerite, gospa! Nisem vajen, čeprav vem, da spada pijača na jedačo.

VDOVA: Po homerskem vzorcu!

GOST: Homersko . . .

Vdova zanosno citira —

VDOVA: ,Ves dan tu se gosté, doklèr da sonce zaide;

nič ne pogreša zabave srcé ob skupnem obedu,

plunke melodične ne, ubira ji strune Apolon,

zboru vzajemnega muz, pojočih z ubranimi glasi . . .

GOST: Veličastno!

VDOVA: Kajne?! — Bogve, kje je zdaj fant?

GOST: Jutri bo konec pusta. Vrnil se bo.

VDOVA: Oh, seveda . . . — Nekaj vam bom zaupala . . . Veste, njegov oče ni bil nič drugačen, ko je prišel ta čas . . .

GOST: Zamižati in odpustiti: žensko srce!

VDOVA: Kakšne čudne stvari so v spominu važne . . . — Natočite si še!

GOST: Hvala, gospa! Z veseljem! . . .

VDOVA: Ko smo ga pokopavali, se mi je zgodilo nekaj prav nepričakovanega. Stopali smo od propilej proti pokopališki cerkvi; šli smo po tistem revnem drevoredu, bil je april, saj veste, zoprni oblaki. Imela sem lesene noge in fant me je podpiral. Vse kot se za vdovo spodobi. Tri govore smo slišali, eden nas je čakal pri grobu. In zmerom znova Tukidides in Herodot in Tacit in Sapfo . . . Ugibala sem, kaj bo s pokojnino. Pri cerkvi se je spreved zasukal v desno. Zagledala sem krsto v celi dolžini. Tedaj se mi je zvrtilo v glavi, stopila sem v prazno z levo in potlej še z desno nogo. Fant me je prestregel. Kaj je bilo, boste vprašali . . .

GOST: Kaj je bilo, gospa?

VDOVA: Natočite si, prosim! — Zdelo se mi je, da vidim skoz deske in skoz rože njegovo truplo.

GOST: Joj!

VDOVA: Frrrrrc! so se mi zbrale misli in občutki. Nikoli v življenju mi misli niso bile tako nazorne, tako telesne! — To truplo, sem čutila, je bilo telo, ki je več ko dvajset let živelo z mano. Sovrašтво...? Mučno skupno življenje...? Ja, vse to... ampak, saj drugega sploh nisem poznala!... Prišle so podobe. Namah ni bilo nobenega razločka med lepim in grdim, med znosnim in neznosnim. Stal je na koncu najinih postelj, v zmečkani pižami, skuštran, nejevoljen, in je zibal otroka... Držal je nož v levici... Ležal je na divanu in smrčal z odprtimi ustí... Prihajal je iz stranišča in si zapenjal hlače... Naslanjal je obraz na mojo ramo in je imel sploščen nos... V nos mi je udaril vonj njegove kože... Spominjala sem se, kako je malce v levo stran izbrusil pete na čevljih... Saj to je bilo vendar vse moje življenje, to telo, ta človek, njegove navade, najine navade, najina sovrašтва, najine prijaznosti, najine skrbi, vse... celo misli... Nemara sva se celo sovražila zato, ker nisva imela nobene misli, ki bi bila drugemu skrita... — Ob grobu pa spet govor: Tukidides, Tacit, Herodot...

GOST: In danes, gospa? — Pri odkritju spominske plošče...?

VDOVA: Isto! Seveda... Isto!

Trenutek tišine, nato —

GOST: Kazalo pa bi upoštevati, da so spominske plošče trajne!

VDOVA: Bržkone res...

Monteverdi: Lamento d'Arianna (Ahi, che non pur).